

[Musicians of Jewish Origin in the Musical Culture of Ukraine in the 19th - early 20th Centuries] V. M. Sheiko (Red.), *Kultura Ukrainy*. Vol. 38, 275-286. Kharkiv: KhDAK [in Ukrainian].

УДК 371.21-029:9«312»

UDC371.21-029:9«312»

НАТАЛІЯ ІЛІНІЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Україна, Хмельницький, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія, вул.
Проскурівського підпілля, 139)

NATALIYA ILINITSKA,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky Humanitarian
Pedagogical Academy
Proskurivskoho Pidpillia str., 139)
ID ORCID 0000-0001-8659-7781

Диференціація освіти: історія та сучасність **Differentiation of Education: History and Nowadays**

Анотація. У статті розглянуто питання диференціації освіти з огляду на ретроспективний філософський аналіз. Висвітлено питання диференціації в освіті з античності до початку XXI ст. Актуальність статті зумовлена необхідністю обґрунтування філософських підходів до питання диференціації в освіті; потребою в історично-філософському аналізі надбань світової педагогічної літератури та використання досвіду західних країн; посиленням уваги до диференційованого підходу, до індивідуально-особистісних потреб учнів (студентів). Метою та завданням статті є дослідити стан питання диференціації в педагогічній теорії, прослідкувати еволюцію розвитку понять «диференціація», «індивідуальність», визначити ступінь її розробленості.

У цілому, теоретичний аналіз історико-філософської літератури з питань диференціації в освіті показав, що вже філософів античності та епохи Відродження цікавили питання вікової диференціації, ідеї природовідповідності та індивідуальних особливостей учнів, які продовжують розвиватись у німецькій класичній школі та в працях українських філософів XVIII ст. У XIX ст. філософи розробляють індивідуалістичне вчення про людину та різні типи особистості на основі диференціації виховання. Розвиток європейської і вітчизняної філософії, особливо у XX ст., показує, що в ній зростає обсяг антропологічної проблематики, а людина розглядається в індивідуальному вимірі. На початку XXI ст. посилилась диференціація в соціальній системі, яка впливає на освіту. Людина була і залишається однією з наріжних проблем філософії. Автор дослідив стан питання диференціації в педагогічній теорії, висвітлив еволюцію розвитку понять «диференціація», «індивідуальність».

Ключові слова: філософсько-історичний аналіз, диференціація в освіті, індивідуалізація, сучасна філософія

Summary. The article deals with the question of the differentiation of education in view of the retrospective philosophical analysis. The questions of differentiation in education from antiquity up to the beginning of the XXI century are covered. The topicality of the question is caused by the necessity of reasoning of philosophical approaches to the question of differentiation in education; the need for a historical and philosophical analysis of the achievements of world pedagogical literature and the use of the experience of Western countries; increasing attention to the differentiated approach, to the individual-personal needs of pupils (students). The purpose and tasks of the article are to investigate the state of the issue of differentiation in pedagogical theory, to follow the evolution of the concepts of «differentiation», «individuality», to determine the degree of its development. To solve the problem of the article and reveal the aim, we used the following methods: theoretical analysis, synthesis and synthesis in the study of scientific literature in the field of philosophy and pedagogy; studying and generalizing the experience of philosophers of different ages with the use of differentiation in education.

According to the research, the theoretical analysis of historical and philosophical literature on the questions of differentiation in education showed that the philosophers of antiquity and the Renaissance had been already interested in the issue of age differentiation, the idea of natural correspondence and individual

characteristics of students. These questions continue to develop in the German classical school and in the works of Ukrainian philosophers of the XVII century. In the XIX century the philosophers developed an individualistic doctrine of a person and different types of personality based on the differentiation of education. The development of European and native philosophy, especially in the XX century, shows that it increases the volume of anthropological issues, and the person is viewed in an individual dimension. At the beginning of the XXI century, differentiation in the social system that has impact on the education has intensified. Man was and remains one of the urgent problems of philosophy. The author has researched the state of the issue of differentiation in pedagogical theory, highlighted the evolution of the concepts of «differentiation», «individuality».

Key words: *philosophical-historical analysis, differentiation in education, individualization, modern philosophy.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сучасному етапі диференціація навчання – один із напрямів оновлення вищої школи. Навчання і розвиток особистості в навчально-виховному процесі відбувається успішно за умови, коли діяльність педагога спирається на потреби, інтереси і можливості самих учнів (студентів). Тільки добре знання індивідуально-психологічних особливостей кожного учня дозволяє створити ефективну педагогічну технологію. Сьогодні, коли відбувається реформа освітньої системи, необхідно враховувати можливості диференціації в різних школах (загальноосвітній, професійній, вищій). Актуальність статті зумовлена необхідністю обґрунтування філософських підходів до висвітлення питання диференціації в освіті; потребою у історично-філософському аналізі надбань світової педагогічної літератури та використання досвіду західних країн; посиленням уваги до диференційованого підходу, до індивідуально-особистісних потреб учнів (студентів).

Філософській огляд дозволить виявити основні тенденції здійснення диференціації в системі освіти через єдність науки в питаннях диференціації та інтеграції знань. Глобальні проблеми, з якими стикається суспільство, неминуче позначаються й на стані сфери освіти. Сьогодні освіта не може обмежитися тільки передачею знань, а передбачає формування в індивіда вміння знайти і освоїти таку соціальну, статусну і психологічну нішу, яка дозволить особистості вільно самореалізовуватись.

Формулювання цілей статті... У статті ми здійснимо теоретичний аналіз історичної та філософської літератури з питань диференціації в освіті. Розглянемо розвиток понять «диференціація», «індивідуальність» людини у філософів античності, Відродження, німецької класичної школи, філософів XVIII–XX ст. Висвітлимо стратегію освіти впродовж століть, зосереджену на навчанні, вихованні та розвитку особистості, де враховується диференційний підхід та розкриття індивідуальності кожного. *Завдання статті* – дослідити стан питання диференціації в педагогічній теорії, прослідкувати еволюцію розвитку понять «диференціація», «індивідуальність», визначити ступінь її розробленості.

Для вирішення поставленої мети в статті використовувалися такі методи:

– теоретичний аналіз, синтез і узагальнення при вивченні наукової літератури в галузі філософії та педагогіки;

– вивчення і узагальнення досвіду філософів різних епох щодо використання диференціації в освіті.

Виклад основного матеріалу... Процеси диференціації та інтеграції відбуваються в науці та філософії протягом всієї історії їхнього існування і розвитку. Питання диференціації в філософії досить складно зрозуміти без врахування історії розвитку її знань. У зв'язку з цим ми вважаємо, що необхідно, хоча б у загальному вигляді, розглянути, як розпочинався аналіз процесів диференціації у філософії і в яких формах вони здійснювались.

Філософія існує багато років, і її предмет з початку виникнення – це загальне (або найбільш загальне) знання відносин людини і світу. Звичайно, у кожен історичну епоху було своє уявлення про світ і людину, але саме ці граничні рамкові підстави їхніх відносин залишаються і визначають предмет філософії і до сьогодні (Грехнєв В. С., 2017).

Питання єдності диференціації та інтеграції знань є одним з фундаментальних філософських шляхів науки. Із диференціацією та інтеграцією певною мірою пов'язана, насамперед, індивідуалізація як процес самореалізації людини. Процес індивідуалізації здійснюється на особистісному рівні та властивий кожній особистості. Індивідуалізація дитини відбувається з дитинства в процесі освоєння нею навколишнього світу за допомогою власної діяльності. Величезну роль відіграє виховання.

Одним із перших мислителів, який поставив питання про диференційоване виховання і навчання був, Конфуцій, котрий розділяв людей на володарів вищої вродженої мудрості; тих, хто досягає знання завдяки навчанню і попри обмежені природні дані; і людей, не здатних до важкого розуміння знань (Добрякова М. С., 2012).

Платон займався проблемами вікової диференціації, виділивши кілька послідовних рівнів виховання і навчання: дошкільний, початковий, проміжний (18 - 20 років), найвищий (20 - 50 років). У вченні Платона вперше явно порушена проблематика несвідомого для характеристики людського

знання. Пізнання і навчання, на його думку, є видобування на рівень свідомості знань, що перебувають у несвідомому стані: індивід принципово поєднаний з абсолютним, позачасовим світом ідей і сутностей, з якого з'являється душа і до якого вона прагне (Дараган К. Н., 2001).

Самореалізація людини в Аристотеля, так само як і в Платона, має загальну, позачасову, субстанційну і сутнісну природу. Але поряд із загальною сутністю людини в нього набагато виразніше вимальовується цікавість до індивідуальної одиначної субстанції (Аристотель, 1975).

Для концепцій Сократа, Платона, Аристотеля характерна визначальна роль розуму в самореалізації людини, раціональне стає і засобом контролю, і вищою цінністю в процесі саморозкриття. Їхню епоху вважають часом виникнення критичної інтелектуальної рефлексії.

Подальший розвиток та обґрунтування цей принцип отримав у працях філософів Я. Коменського, Ж. Ж. Руссо, Д. Дідро та інших.

Натуралістичне спрямування виникло з ідеї природовідповідності виховання Я. Коменського, він зауважив, що треба враховувати індивідуальні особливості учнів та допомагати їм розвивати свої позитивні якості.

Філософські та педагогічні погляди Жан-Жака Руссо отримали всебічне висвітлення в історико-педагогічній літературі. Він був переконаний, що прагнення йти проти природи шкідливе не тільки для тіла, але й для духу. Внесок Д. Дідро в розробку філософсько-педагогічних проблем полягає в тому, що він переконливо доводить потребу у врахуванні природних відмінностей дітей (Ваховський Л. Ц., 2002).

Концепцію індивідуального буття розробив Г. Лейбніц. Вона ґрунтувалась на визнанні внутрішньої активності, згідно з якою індивідуальність пов'язана не з зовнішніми характеристиками, а з власною діяльністю. Самодіяльність стає для Г. Лейбніца тією підвалиною, ґрунтуючись на якій він прагнув розкрити природу індивідуального. Проте монади-індивідуальності в його тлумаченні наділені не лише самодіяльністю, але й неповторністю та унікальністю (Зайцев М. О., 2011).

Представник німецької класичної школи Г. Гегель розкриває процес індивідуалізації людини у «Феноменології духу», де виділяє три ступені руху духу до індивідуального суб'єкта. На першому місці дух виступає як природно обумовлена, одиначна сутність. Тому індивідуалізація тут обмежена процесами внутрішнього життя індивіда. ... На другому щаблі дух долає свою природність і одиначність, наповнюючи себе соціальним змістом через засвоєння суспільних відносин, які утворюють об'єктивну основу індивідуального буття. На третьому щаблі руху дух звільняється від усього зовнішнього і повертає самому собі справжню індивідуальність (Гегель Г. В., 1978).

У педагогічній та філософській думці Нового часу розвиток ідей диференціації освітньої системи продовжився. Німецький філософ Ф. Шлейєрмахер особливо підкреслював соціальну обумовленість освіти і запропонував три типи шкіл: народну (для дітей робітників), міську (для середнього класу) і гімназію, що дає класичну освіту на греко-латинській основі (Полянкина С. Ю., б.д.).

Філософ, психолог і педагог Й. Герbart розумів взаємозв'язок інтеграції і диференціації в процесі навчання, відстоюючи потребу в застосуванні індивідуального підходу до конкретного учня в поєднанні з його багатостороннім розвитком, коли учневі запропоновано спектр навчальних дисциплін, з прагненням створити в сукупності цілісну картину світу (Добрякова М. С., 2012).

З ідеями західноєвропейського Просвітництва перегукується проблема людини та її виховання в українській філософії XVIII ст. у філософсько-педагогічній спадщині Г. Сковороди. Його концепція була заснована на ідеї природовідповідності виховання і містила всі нові педагогічні парадигми, що виникли під впливом філософії виховання західноєвропейського Просвітництва (Багалій Д., 1996).

Витоки індивідуально-особистісного антропоцентристського буття закладені у вченні Л. Феєрбаха. Він утвердив вихідним пунктом філософської рефлексії людину, яка більше не редукується ні до природної істоти, ні до божого творіння, ні суспільної істоти, а становить особливий, найбільш складний та суперечливий вид буття, який охоплює її ж відносини з природою, суспільством, божественним абсолютом та собі подібними. Заклик Л. Феєрбаха повернутися до конкретної живої людини був сприйнятий С. К'єркегором, який вважав за потрібне досягнути людське життя в конкретності його виявів. У прагненні окремого (одиначного) забути в загальному філософ вбачає аморальність, до того не тільки класичної філософії, що вище всього ставила щось загальне, абстрактне, але й усієї культури XIX ст. С. К'єркегор розробив індивідуалістичне вчення про людину, на місце свідомості та розуму філософ поставив вольовий акт, вибір, у якому людина народжує себе, стає особистістю, буттям духовним, таким, що саме себе визначає (Зайцев М. О., 2011).

Німецький психолог, педагог, філософ-ідеаліст Е. Шпрангер поклав в основу диференціації виховання різні типи особистості: економічний (схильність до господарської діяльності), теоретичний (прагне до наукової діяльності), естетичний (з тягою до мистецтва); соціальний (альтруїст), політичний (що рветься до влади) і релігійний.

У Європі XIX ст., незважаючи на декларований рівний доступ до повної освіти, був відсутній органічний зв'язок між масовою початковою школою і нечисленними середніми навчальними закладами,

доступ до яких був відкритий дітям забезпечених батьків і лише невеликій кількості заможних вихідців із робітничого класу (Полянкіна С. Ю., б. д.).

У XX і XXI століттях питання диференціації в освіті продовжують розвиватись. Тенденції інтеграції і диференціації в освітній системі посилюються. Філософи минулого висловлювали припущення та ідеї про потребу в роботі з учнями різного рівня знань із урахуванням здібностей, типу мислення. Проте у школах багатьох західних країн, а також до революційних подій початку XX ст. і в нашій країні організація диференціації завжди була основою організації навчального процесу. Ще в 1684 французький педагог де Лассаль розділяв учнів залежно від їхніх здібностей і на цій основі здійснював їхнє навчання. Аналогічну спробу зробив на початку XX ст. Кеннеді в США; у Німеччині Мангеймська шкільна система повторювала той же досвід – навчання залежно від здібностей учнів. Нині диференціація в школах західних країн здійснюється завдяки наявності різнопрофільних потоків і напрямів навчання. Існують нерівноцінні типи шкіл: ліцеї і коледжі у Франції; реальні школи та гімназії в Німеччині; граматичні та середні технічні школи в Англії. Крім того, можуть існувати нерівноцінні потоки навчання в освітніх закладах одного і того ж типу. Це характерно для шкіл США. Принципи диференціації зводяться до такого: зміст освіти має бути широким; він повинен бути збалансованим і пов'язаним з життям; те, чому вчити і як вчити, має відповідати здібностям і схильності учнів (Дифференциация обучения в условиях современной школы, б.д.)

XX ст. ознаменувалося антропологічним бумом, який став характерною ознакою сучасної філософії. Проте, зважаючи на той факт, що філософія, від самого свого становлення переймається людиною, тогочасну ситуацію справедливіше було б назвати антропологічним ренесансом.

Антропологічний ренесанс у європейській філософії не був однорідно зростаючим. У своєму розгортанні він пройшов, щонайменше, два основних етапи. Перший розпочався в другій половині 20-х рр. XX ст. і пов'язаний з появою праць основного з представників філософської антропології М. Шелера. Так М.Шелер, ґрунтуючись на кантівській філософії, неокантіанстві, та «філософії життя», розробив програму філософського пізнання людини в усій всеохопності її буття. При цьому він прагнув поєднати предметне вивчення різних сторін людського буття з цілісністю його філософського охоплення. Другий етап антропологічного ренесансу (60 – 70-ті рр. XX ст.) пов'язаний, насамперед, із творчістю О. Больнова, який, розвиваючи ідеї екзистенційної філософії, продовжує спробу дати розуміння людського життя, з огляду на неї саму, відкидаючи всі зовнішні зв'язки та відносини (Зайцев М. О., 2011).

Починаючи з 20-х рр. XX ст. розроблялися і перевірялися різні форми і види диференційованого навчання: з обдарованими дітьми, зі слабкими учнями. Однак ставлення до диференційованого навчання було переважно двоїсте. Проти нього висувалися 2 аргументи: 1) диференціацію розглядали як руйнування класно-урочної системи; 2) форми диференційованих навчань порушували єдність вимог, що висувують у світській школі до учнів. У результаті в 30-і рр. XX ст. диференціація була визнана шкідливою для радянського суспільства і всіляко викорінювалася зі школи.

У 60-70-х рр. XX ст. це питання стали розробляти знову на теоретичному рівні такі вчені, як А. Бударний, Е. Рабунський, І. Унгі та ін. Вони спробували розмежувати поняття «диференційований підхід» і «диференційоване навчання», виділити критерії диференціації. Так, А. Бударний за основний критерій диференціації обрав здатність до навчання і працездатність учнів; Е. Рабунський – «рівень успішності учнів», І. Унгі – рівень їхньої пізнавальної самостійності, розумових здібностей учнів (Дифференциация обучения в условиях современной школы, б.д.). Хоча варто зауважити, що на початку 70-х рр. XX ст. почався період застою, і питання диференціації навчання були не на часі.

У 80-х рр. XX ст., особливо на практиці, розвивалась внутрішня диференціація, яка виявлялась у завданнях для учнів, які мали різноманітні труднощі, спрямовані на усунування прогалин в знаннях, збагачення змісту навчального матеріалу.

Із 90-х рр. XX ст. і по теперішній час знову зростає інтерес до питань диференціації в освіті. Філософський аспект цього питання виявляє специфіку людини як феномена матеріального світу, її сутність і місце в системі природних і соціальних зв'язків.

Щодо європейської філософської думки, то проблема людської індивідуальності розглядалась у смислово-теоретичному полі теорії мистецтва. У другій половині XX ст. це особливо яскраво проявлялось на прикладі праць пізнього М. Фуко, де спостерігався помітний зсув у бік проблематики індивідуальності, особи, тіла людини. У цьому плані інтерес становлять праці Ж. Дельоза, Ф. Гватарі, М. Фуко та ін., де автори переважно зосереджуються на аналізі розробленості проблеми людської індивідуальності та на дослідженні надіндивідуальних структур та механізмів влади над індивідом. Питання індивідуальних форм буття людини залишаються ще багато в чому не з'ясованими (Зайцев М. О., 2011).

Сучасна філософія – це диференційована система знань (як це властиво зараз кожній науці). Процес диференціації тих чи інших галузей її знань не припиняється і, безсумнівно, буде продовжуватися. Однак потрібно враховувати, що розвиток філософії потребує постійного аналізу та

обговорення нових і значущих для сучасного життя людей об'єктів дійсності в зіставленні з їхньою практичною діяльністю (Грехн'єв В. С., 2017).

Справжня диференціація в навчальному процесі можлива лише за умови надання права вибору самому студенту, відповідно до його особистого досвіду, інтересів, уподобань, особливостей його смислових утворень. Такий вид диференціації називається внутрішньою диференціацією і передбачає варіювання змісту досліджуваного матеріалу, темпу навчання, групових модифікацій відповідно до ініціативи самих студентів. Навчальний процес стає атрибутом саморегуляції навчання студента, складовою частиною його особистісного зростання. Відбувається подолання «відчуження від інформації», характерне для регламентованої диференціації, оскільки регламентованість навчання привчає студента завжди чекати розпоряджень ззовні і вимагати готових рішень, а вибір, навпаки, формує здатність орієнтуватися в потоці інформації, приймати самостійні рішення (Абакумова І. В., 2002; Унт І. Э., 1990; Якиманская И. с. 1995).

На думку С. Полянкіної, у ХХ і ХХІ ст. тенденції й інтеграції, і диференціації в соціальній системі посилилися. Цьому сприяла поява горизонтального виміру соціальної диференціації (етнос, гендер, субкультура) поряд із вертикальним (клас, стан). Плюралізм, методологізм, суб'єктивність, реляціонізм, комунікативність – основні риси неklasичної парадигми в освіті, які зберігаються в числі категорій, за допомогою яких здійснюється і до сьогодні філософська рефлексія над феноменом освіти. (Полянкіна С. Ю., 2014).

Висновки... Таким чином, теоретичний аналіз історико-філософської літератури з питань диференціації в освіті показав, що вже філософів античності та епохи Відродження цікавили питання індивідуальної одиничної субстанції, вікової диференціації, ідеї природовідповідності та індивідуальних особливостей учнів. Німецька класична школа та українські філософи ХVІІІ ст. продовжували розвивати ідею природовідповідності та розкривають процес індивідуалізації людини. Філософи ХІХ ст. розробляли індивідуалістичне вчення про людину та різні типи особистості на основі диференціації виховання. Розвиток європейської і вітчизняної філософії, особливо у ХХ ст., показує, що в ній зростає обсяг антропологічної проблематики, а людина розглядається в індивідуальному вимірі. Тобто, людина була і залишається однією з наріжних проблем філософії.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Абакумова, І. В. (2002). Дифференцированная организация учебного процесса как фактор смыслообразования учащихся. *Научная мысль Кавказа*, 9, 117–127. / Abakumova, I. V. (2002). Differencirovannaya organizacziya uchebnogo proczessa kak factor smy'sloobrazovaniya uchashhihsya [Differentiated organization of the educational process as a factor in the meaning formation of students]. *Nauchnaya mysl' Kavkaza*, 2002, 9, 117–127 [in Russian].
2. Аристотель, (1975). Метафизика: О душе. *Сочинения* Т. 1, 21. Москва: Мысль. / Aristotel', (1975). *Metafizika: O dushe*. [Metaphysics: On the soul]. *Sochineniya* 1975, V. 1, 21. *Moskva: Mysl'* [in Russian].
3. Багалій, Д. (1996). *Український мандрований філософ Григорій Сковорода*. Київ: Обрій. / Bahalii, D. (1996). *Ukrainskyi mandrovanyi filosof Hryhorii Skovoroda*. [Ukrainian wandering philosopher Grigoriy Skovoroda]. *Kyiv: Obrii* [in Ukrainian].
4. Ваховский, Л. Ц. (2002). *Философия воспитания западной цивилизации в эпоху Просвещения*. (Дис. д-ра пед. наук). Луганский гос. пед. ун-т ім. Т. Шевченко. Луганск. / Vahovskij, L. Cz. (2002). *Filosofiya vospitaniya zapadnoj czivilizatsii v epoxu Prosveshheniya*. [Philosophy of Education of Western Civilization in the Age of Enlightenment]. (Dis. d-raped. nauk). Luganskij gos. ped. un-tim. T. Shevchenko. Lugansk [in Ukrainian].
5. Гегель, Г. В. (1978). *Политические произведения*. Москва: Наука. / Gegel', G. V. (1978). *Politicheskie proizvedeniya*. [Political works]. Moskva: Nauka [in Russian].
6. Грехн'єв, В. С. (2017). Философия и ее дисциплинарная дифференциация. *Философия и общество*, 2, 28–39. / Grexnyov, V. S. (2017). *Filosofiya i ee discziplinarnaya differencziacziya*. [Philosophy and its disciplinary differentiation]. *Filosofiya i obshhestvo*, 2, 28–39 [in Russian].
7. Дараган, К. Н. (2001). *Актуализация индивидуальности как социально-философская проблема*. (Дис.канд. философ. наук), Национальный аэрокосмический ун-т им. Н. Е. Жуковского. Харьков. / Daragan, K. N. (2001). *Aktualizacziya individual'nosti kak soczial'no-filosofskaya problema*. [Actualization of individuality as a social and philosophical problem]. (Dis.kand. filosof. nauk), Naczional'nyj aerokosmicheskij un-t im. N. E. Zhukovskogo. Khar'kov [in Ukrainian].
8. Дифференциация обучения в условиях современной школы, (б.д.) Взято з <http://helpiks.org/2-1557.html> (дата звернення 11.04.18). / *Differencziacziya obucheniya v usloviyax sovremennoj shkoly*, (b.d.) [Differentiation of education in a modern school environment]. Retrieved from: [zhttp://helpiks.org/2-1557.html](http://helpiks.org/2-1557.html) (last accessed 11.04.18).

9. Добрякова, М. С. (Ред.). (2012). *Пятьдесят крупнейших мыслителей об образовании. От Конфуция до Дьюи*. Москва: Изд. дом. Высшей школы экономики. / Dobryakova, M. S. (Red.). (2012). *Pyat'desyat krupnejshix myslitelej ob obrazovanii. Ot Konfutsiya do D'ui*. [Fifty biggest thinkers about education. From Confucius to Dewey]. Moskva: Izd. dom. Vysshej shkoly ekonomiki [in Russian].

10. Зайцев, М. О. (2011). *Здійснення людини індивідуально-особистісним буттям як проблема європейської парадигми культури* (Дис. д-ра філософ. наук). Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. / Zaitsev, M. (2011). *Zdiisnennia liudyny individualno-osobystisnym buttiam yak problema yevropeiskoi paradyhmy kultury* [Realization of a person's individual and personality being as a problem of the European paradigm of culture]. (Dys. d-ra fylosof. nauk). Nats. ped. un-tim. M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].

11. Полянкина, С.Ю. (2014). Развитие представлений об интеграции и дифференциации в образовании в истории научно-философской мысли. *Историческая и социально-образовательная мысль*, 3 (25), 281-286. / Polyankina, S. YU. (2014). Razvitie predstavlenij ob integratsii i differentsiatsii v obrazovanii v istoriinauchno-filosofskoj mysli. [Development of ideas about integration and differentiation in education in the history of scientific and philosophical thought]. *Istoricheskajaisotsial'no-obrazovatel'nayamysl'*, 3 (25), 281-286 [in Russian].

12. Полянкина, С.Ю. (б.д.) *Исторические аспекты исследования процессов интеграции и дифференциации в системе образования*. Взято з <http://sdamzavas.net/3-86105.html> (дата звернення 11.04.18). / Polyankina, S. YU. (b.d.) *Istoricheskie aspekty issledovaniya processov integraczii i differenciaczii v sisteme obrazovaniya*. [Historical aspects of the study of the processes of integration and differentiation in the education system]. Retrieved from: <http://sdamzavas.net/3-86105.html> (last accessed 11.04.18) [in Russian].

13. Унт, И.Э. (1990). *Индивидуализация и дифференциация обучения*. Москва: Педагогика. / Unt, I. EH. (1990). *Individualizacziya i differenciacziya obucheniya* [Individualization and differentiation of training]. *Moskva: Pedagogika* [in Russian].

14. Якиманская, И.С. (1995). Дифференцированное обучение: внешние и внутренние формы. *Директор школы*, 3, 39-45. / Yakimanskaya, I. S. (1995). *Differenczirovanное obuchenie: vneshnie i vnutrennie formy*. [Differentiated learning: external and internal forms]. *Direktor shkoly*, 3, 39-45 [in Russian].

УДК 373.3.015.31:78

UDC 373.3.015.31:78

ЛІЛІЯ КАЧУРИНЕЦЬ,

викладач кафедри

(Україна, Хмельницький, Хмельницька

гуманітарно-педагогічна академія,

вул. Проскурівського підпілля, 139)

LILIA KACHURYNETS,

lecturer

(Ukraine, Khmelnytskyi,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,

Proskurivskoho Pidpillia Str., 139)

ID ORCID 0000-0002-7800-789X

Особливості формування музичного пізнання молодших школярів Peculiarities of Formation of Junior Schoolchildren's Musical Cognition

Анотація. У статті розглядаються особливості музичного пізнання молодших школярів. Музичне пізнання розглядається як процес сприймання музики, усвідомлення і оцінювання її змісту, обмірковування вражень від почутого, а сам процес музичного пізнання багатосторонній, в ньому існує чітко впорядкована система, в яку входить багато складових, взаємопов'язаних між собою психологічних процесів: від фактичного споглядання до узагальненого мислення художніми образами.

Проаналізовані наукові праці з досліджуваної проблеми таких науковців, як: Б.В. Асаф'єва, Л.В. Артемова, Н.М. Бібік, Н.М. Гродзенської, Д.Б. Кабалевського, О.І. Киричука, Г.С. Костюка, А.Н. Пиличяускак, Л.М. Проколієнко, О.Я. Савченко, В.М. Шацької.

Наведені приклади музичних творів: героїко-патріотична увертюра з опери «Тарас Бульба» М. Лисенка; ліричний солоспів М. Лисенка «Ой одна, я одна»; героїко-епічна симфонія № 3 Б. Лятошинського; симфонія g-moll Володимира Сокальського; «Гуцульська рапсодія» Георгія